

КОНЦЕПТУАЛЬНЕ ПОЛЕ ДИЛЕМИ ЛЮДИНА – СВІТ В УКРАЇНСЬКІЙ УСНІЙ ПОЕТИЧНІЙ ТРАДИЦІЇ

THE CONCEPTUAL FIELD OF THE MAN-WORLD DILEMMA IN THE UKRAINIAN ORAL POETIC TRADITION

Копаниця Л.М.,

orcid.org/0000-0002-8392-8909

*доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри фольклористики*

Навчально-наукового інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Павлова А.К.,

orcid.org/0000-0001-6214-8738

*кандидат філологічних наук, доцент,
докторант кафедри фольклористики*

Навчально-наукового інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Стаття присвячена з'ясуванню особливостей формування концептуального поля дилеми людина – світ у текстах ліро-епічного фольклору, виявленню важливих конструктів цієї складної ієрархічної системи в різних асоціативних взаємозв'язках. Структурні компоненти поля у процесі вербальної репрезентації розкриваються глибокою аксіологічною семантикою. Інтра- та екстралінгвістичні чинники текстотворення відіграють важливу роль у реалізації низки функцій фольклорного твору. З-посеред таких функцій – гносеологічна, естетична, виховна, людинотворча, евристична, інтегративна. З'ясування специфіки концептуального поля дилеми людина – світ відкриває шлях до осмислення антропологічної моделі ліро-епічного фольклору.

На прикладі концептуального поля як специфічної сфери етнокультурного простору можна також простежити аспекти формування фольклорної свідомості. Через репрезентацію магістральних концептів у традиційному ліро-епічному творі оприявнюються моменти духовних та естетичних пошуків українського соціуму. Комунікативні ресурси текстів необрядової поезії віддзеркалюють особистість у всій сукупності сенсів, ідей та прагнень. Людина постає у різні етапи та у різних сферах свого буття: від особистих та сімейних взаємин – до соціальної, трудової діяльності, релігійних обрядів тощо.

Через концептуалізацію бінарної опозиції життя – смерть на рівні фольклорної свідомості оприявнюється низка важливих констатацій. І через наративну площину, і через консекутивність виявляється, що сутність буття не можна виокремити лише з нього самого. Концептуальне поле моделюється навколо центрального концепту, який через смислові параметри поєднується з іншими концептами. Поряд із тим, структурування концептуального поля відбувається на основі різноманітної інформації, наявної як у певному творі, так і на рівні інтертекстуальності.

Ключові слова: ліро-пічний фольклор, фольклорний твір, концепт, концептуальне поле, дилема, семантичне поле, лексема, інтертекстуальність.

The article is devoted to elucidating the peculiarities of the formation of the conceptual field of the human-world dilemma in the texts of lyric-epic folklore, identifying important constructs of this complex hierarchical system in various associative relationships. The structural components of the field in the process of verbal representation are revealed by deep axiological semantics. Intra- and extralinguistic factors of text creation play an important role in the realization of a number of functions of a folklore work. Among such functions – epistemological, aesthetic, educational, human, heuristic, integrative. Clarifying the specifics of the conceptual field of the human-world dilemma opens the way to understanding the anthropological model of lyric-epic folklore.

Aspects of the formation of folklore consciousness can also be traced on the example of the conceptual field as a specific sphere of ethnocultural space. Through the representation of the main concepts in the traditional lyric-epic work, the moments of spiritual and aesthetic search of the Ukrainian society are revealed. Communicative resources of non-ritual poetry texts reflect the individual in the whole set of meanings, ideas and aspirations. Man appears at different stages and in different spheres of his life: from personal and family relationships – to social, work, religious rites and more.

Due to the conceptualization of the binary opposition «life – death» at the level of folklore consciousness, a number of important statements are revealed. Both through the narrative plane and through consecutiveness, it turns out that the essence of being cannot be separated only from itself. The conceptual field is modeled around a central concept, which is combined with other concepts through semantic parameters. At the same time, the structuring of the conceptual field is based on a variety of information available both in a particular work and at the level of intertextuality.

Key words: lyric-furnace folklore, folklore work, concept, conceptual field, dilemma, semantic field, token, intertextuality.

Постановка проблеми. Український традиційний ліро-епічний фольклор віддзеркалює багатовікову історію етносу, в якій упродовж

віків задіяні величезні життєві ресурси, прагнення жити за законами правди, добра, справедливості, совісті, милосердя. У необрядовій поезії

репрезентовано домінантні моральні імперативи українства, духовні та естетичні пошуки цілих поколінь. Усвідомлення цінності самого людського життя, важливих його вимірів, глибинне осягнення його справжнього сенсу постало магістральним чинником структурування оригінальної антропологічної моделі необрядового ліро-епічного фольклору.

У зразках традиційної культури віддзеркалено сутнісні сили у процесі життєдіяльності особистості, становленні та розвитку соціуму. Константи народної філософії розкриваються через поліаспектну вербалізацію складної дилеми людина – світ. Актуальність зазначеної проблеми безпосередньо пов'язана з аксіологічними вимірами тексту, в якому представлено трансмісію етнокультурної традиції. Через передачу набутого досвіду майбутнім поколінням фольклорні твори репрезентують народні уявлення про одвічну триаду минуле – теперішнє – майбутнє.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У зарубіжній та вітчизняній гуманітаристиці існують різні підходи до детермінації поняття «концептуальне поле». З-посеред них – універсально-лінгвістичний, універсально-міждисциплінарний та спеціально-лінгвістичний [1].

У дослідженні «Концептосфера Бог в українському мовному просторі» мовознавця П. В. Мацьківа здійснено синтезоване осмислення концептосфери БОГ у різних видах дискурсів, зокрема, фольклорному, визначено особливості структурування концепту БОГ у діахронному та синхронному аспектах. У роботі враховано значення важливих конструктів, особливості прагматики фреймів, лексико-семантичних сегментів, дуальних опозицій, взаємодії концептуальних полів тощо. Автором проаналізовано способи моделювання концепту БОГ на прикладі творів усної традиційної культури з урахуванням когнітивного принципу та семантичного профілювання. У роботі простежено релігійний, архетипний та міфологічний параметри концептосфери БОГ у фольклорному дискурсі. Учений детермінує цю інваріантну структуру через універсальні культури, функціональну специфіку, ієрархічність будови, духовні та онтологічні рівні людини та всього суспільства. У комплексному дослідженні П. В. Мацьківа набула подальшого розвитку магістральна ідея антропоцентризму [2].

Значну увагу детермінації понять «концепт», «концептуальне поле», «концептосфера», дослідженню їхніх магістральних характеристик та виявів у культурологічному контексті приділила українська мовознавиця та літературоз-

навиця Л. І. Шевченко. Наприклад, у роботі «Концептуальний простір тексту Нового заповіту» учена проаналізувала семантичні особливості концептів через парадигму ключових слів, а також інших, пов'язаних із ними лексем. Саме ці конструкти, на думку дослідниці, постають вербальними репрезентантами концептів досліджуваного дискурсу. Текстуальне вивчення засобів формування загального змісту, виокремлення сталої системи семантичних параметрів, зрештою, сприяє оприявненню сутнісних ознак нарративу, осмисленню підтексту твору, виявленню важливих образів [3].

Під поняттям «концептуального поля» у зазначеній роботі розуміється певна впорядкована система одиниць мови – «концептуальних ознак (компонентів, смислів), які формують один з аспектів концептуального змісту; вони згруповані навколо ключового слова» [3, с. 178]. Під концептуальним аналізом – такий спосіб студіювання, де першопричиною є саме концепти, а мета полягає у визначенні об'єктивації таких поняттєвих категорій [3, с. 178].

Сучасна лінгвістка Л.В. Лаєнко у праці «Концептуальне поле як спосіб організації лексикону носія англійської мови» акцентує на тому, що результати аналізу лексем у процесі моделювання семантичного поля можна використовувати під час вивчення особливостей концептуального поля. З точки зору лінгвістики, виникають підстави характеризувати сутність поняття «семантичне поле» через своєрідну замкнену модель, базовими в якій є інтегральні ознаки лексичних одиниць або конструктів мовної системи. З іншого боку, дослідниця вважає змістове, тобто концептуальне поле, принципово відкритою моделлю. Змістовою домінантою є певна інтегративна ознака, яка своєрідно синтезує вербальні та невербальні рівні моделі мовленнєвої дії. Таким чином, під концептуальним полем можна розуміти цілеспрямовану систему гетерогенних засобів розкриття змісту [4, с. 34].

Постановка завдання. Концептуальне поле дилеми людина – світ розгортається навколо семантичного осередку, що окреслює питання духовного удосконалення особистості через морально-етичне самовизначення. Поряд із тим, завдяки вербалізації важливих концептів цієї дилеми розкривається питання не лише духовних пошуків особистісного характеру, але й загальнонародного. У комунікативній площині фольклорного твору оприявнюється людина у всіх сферах земного існування: особистих, сімейних взаєминах, соціальній, трудовій діяльності, релігійних діях тощо.

Проблема сенсу життя людини розкривається в усній традиційній ліро-епічній поезії не лише як питання духовного становлення людини, а й як питання духовного становлення цілого етносу. Показ важливих постатей на тлі визначальних подій історичного розвитку підтверджує нерозривний зв'язок сенсу життя окремої людини та сенсу життя українського народу.

Отже, *метою запропонованої статті* є дослідження концептуального поля дилеми людина – світ на прикладі творів українського необрядового ліро-епічного фольклору. З-посеред *завдань* – простежити особливості структурування концептуального поля дилеми людина – світ у фольклорному тексті; виявити магістральні конструкції поля в їхніх асоціативних взаємозв'язках.

Виклад основного матеріалу. Під час дослідження кола важливих концептів дилеми людина – світ в українському ліро-епічному фольклорі доречно використати інтегративний підхід, залучивши праці філософів, фольклористів, психологів, а також лінгвістів, які диференціюють поняття семантичного та концептуального полів. Сучасні дослідники детермінують поняття концептуального поля через ієрархічну структуру концептів, які взаємопов'язані певною змістовою компонентою. Кожне концептуальне поле може моделюватися навколо центрального концепту, який через смислові параметри поєднується з іншими концептами. Поряд із тим, структурування концептуального поля відбувається на основі різноманітної інформації, наявної як у певному творі, так і на рівні інтертекстуальності. Таким чином, концептуальне поле може вибудовуватись у межах концептосфери конкретного тексту, і, що важливо, на рівні цілого семантичного мовного простору, всієї загальнонародної концептосфери [5, с. 112].

Аналіз зразків ліро-епічного фольклору виявляє особливості концептуального поля як сукупності гетерогенних засобів розуміння певних сенсів. До таких концептуальних полів можуть входити конструкції, які поєднуються на основі лексико-семантичної ідентифікації. Моделювання подібних структур у фольклорному творі пов'язано також із функціональною специфікою самих концептів.

Сучасна лінгвістка Ю. Емер детермінує поняття «фольклорний концепт» «як дискурсивний варіант загальнокультурного концепту, який відрізняється від концептів інших дискурсів специфічним змістом, зумовленим колективними установками фольклорного соціуму» [6, с. 70].

Отже, в аксіологічному вимірі фольклорний дискурс відображує систему норм, цінностей,

ідеалів, установок певного соціуму. Це можна простежити на прикладі зразків традиційної ліро-епічної поезії, які віддзеркалюють досвід покоління, модус осмислення сенсу буття людини як важливого світоглядного питання існування. Загалом концептуальне поле дилеми людина – світ можна розглядати як магістральну складову всієї концептуальної системи ліро-епічного фольклору.

Візьмемо для прикладу тексти українських народних дум. У творі «Як три брати утікали» базові концепти дилеми людина – світ вербалізуються завдяки паралельним низкам лексем. Концепт ЛЮДИНА представлений лексемою «брат», яка деталізується через використання семантично спорідненої лексеми «братик», сполук «найменший брат», «середульший брат», «старший брат», «голубоньки сивенькі», «братик рідненький». Концептуальне поле ЛЮДИНА вербалізовано також завдяки лексемам «отець», «матушка», які не мають розгорнутої деталізації в тексті. Поряд із тим, концепт «сини» деталізований сполукою «ясні соколи» [7, с. 197–201].

Текстуальний аналіз традиційної думи виявляє, що до периферії семантичного поля концепту СВІТ можна віднести різнопланові вербальні ідентифікатори. Часо-просторовий континуум представлений низкою лексико-семантичних конструкцій: «город Озов», «земля християнська», «Савур-могила», «річка Самарка» [7, с. 197–201].

Концептуальне поле СВІТ представлено, зокрема, іншими лексичними репрезентаторами, які асоціативно пов'язані з особливостями помежової ситуації: природа – «чорні хмари», «дрібні дощі», обставини життя – «тяжка неволя». До близького периферійного кола концептуального поля СВІТ можна віднести також вербальний комплекс антинорми доля – недоля:

– Ей побило мене у полі

Три недолі:

Перша доля – безхлібна,

Друга – безрідна,

Третя доля – боєн вітер повіває,

Мене, нещасного козака, із ніг валяє [7, с. 199].

На прикладі думи «Як три брати утікали» можна простежити визначальні особливості моделювання концепту людини в необрядовій ліро-епічній поезії. Тут можна виявляти, якою саме постає особистість у кризовій, помежовій ситуації. На думку сучасних учених, важливим у дослідженні концепту людини в фольклорі є те, що він спроектований на ментально-етичне відкриття. Йдеться, зокрема, про особистісну сутність та про моральне пробудження внутрішнього ества. Норов виявляється саме в певних умовах

існування, зокрема, в зоні ризику. Це постає домінантою свідомості людини. Таким чином, про вітальність і характер можна говорити як про дві пов'язані між собою площини народної культури. Очевидно, бінарна опозиція вітальність – характер може виявлятися навіть ризиком власним життям [8, с. 36].

Кризова ситуація впливає на норов героя фольклорного твору – найменшого брата, якого полишають двоє інших під час утечі з-під Озова. Молодший брат кількаразово висловлює бажання смерті:

1. Не хочете мене між коні узяти,
Возьміть мене *постріляйте-порубайте*,
Птицю та дзвірю на поталу не подайте [7, с. 198].
2. На Савур-могилу лягає,
Головку склоняє
І смерті бажає [7, с. 199].

Лексико-семантична репрезентація концепту сприяє усвідомленню, здавалося б, неприродного прагнення людини відірватися від джерел життя. І це насамперед виявляється на рівні моральних імперативів, оскільки сутнісно підтверджується намаганням зберегти власну гідність.

Таким чином, завдяки комплексній вербалізації у фольклорному тексті концептуальне поле дилеми «людина – світ» віддзеркалює аксіологічний компонент буття українського етносу, задіюючи наявні культурні коди. Аналіз фольклорного тексту підтверджує думку про те, що фольклорні концепти визначають семантичну прагматику й мотивацію та репрезентуються відповідними мовними формами.

Варто погодитися з думкою Е. Рахіліної щодо важливої тези на теренах когнітивної лінгвістики про певні домінанти, які визначають сполучуваність вербальних засобів і не є притаманними об'єктам буття як таким. Ці властивості можуть співвідноситися з віддзеркаленням буття в мові, тобто з мовною картиною світу [9, с. 338].

На прикладі творів необрядового ліро-епосу можна простежити шляхи побудови концептуального поля дилеми людина – світ, що відображає ставлення особистості до світу як особливої складної структури, де переплітаються духовні, фізичні та метафізичні фактори. Сам образ світу в фольклорному творі вирізняється своєрідними законами існування простору, особливою прагматико-семантичною реалізацією.

Концепт ЛЮДИНА, на нашу думку, можна вважати ядром концептуального поля дилеми людина – світ, оскільки саме цей етнокультурний компонент внутрішньо синтезований із найвагомішою проблемою світогляду українського

етносу. У світорозумінні українства темпоральні та часо-просторові виміри буття оприявнюються завдяки осягненню одвічної проблеми життя – смерть. Увесь предметний, фізичний світ наповнюється емотивністю через осмислення людиною її місця й ролі в цьому всеосяжному континуумі.

У текстах співанок-хронік про опришківський рух у Карпатах вирізняються особливості антинормії життя – смерть. Наприклад, у піснях про ватажка опришків Мирона Штолюка показано, що перед загрозою смерті відбувається сутнісна оцінка важливих подій, їхніх учасників, а також самого життя. Парадигма трагічного представлена у фольклорному творі на текстовому та поза-текстовому рівнях. Герой ліро-епічної пісні відчуває неминучість фіналу, незворотність того, що відбувається, наближення загибелі, і, найважливіше, він усвідомлює, що навіть загроза смерті не змусить його зректися обраного шляху – боротьби за істину [10, с. 413].

Через концептуалізацію бінарної опозиції життя – смерть на рівні фольклорної свідомості оприявнюється низка важливих констатацій. І через наративну площину, і через консекутивність виявляється, що сутність буття не можна виокремити лише з нього самого. Деякі філософи порівнюють життя з безкінечною субстанцією без диференціації певних категорій, зокрема, мети, сенсу, основи, цінності. Поряд із тим, у трагічних ситуаціях, навпаки, усе єство людини наповнюється справжньою сутністю. Учені вважають, що завдяки «розкодуванню» сенсу існування поняття «смерть» набуває позитивного значення в пізнанні: «Лише за рахунок знання смерті людське життя піднімається до його вершини» [11, с. 130].

Отже, фольклорний концепт можна розглядати як умовну ментальну одиницю, яка постає на рівні свідомості, мови та культури. Співвіднесеність концепту із цими феноменами можна аналізувати в кількох аспектах. Насамперед концепт перебуває в свідомості; він є ментальною проєкцією об'єктивних елементів культури; і, зрештою, оприявнюється в мові (мовленні) [12, с. 8].

Сучасні українські фольклористи пропонують характеризувати концепт у всій сукупності асоціативних зв'язків, враховуючи важливі етапи: виокремлення лексеми-ядра у конкретному тексті, парадигмі, низці текстів; вирізнення системи сем відповідно до мотиву завдяки аналізу різних жанрів традиційної культури; моделювання семантичного поля; аналіз прагматики фольклорного твору, комунікативного аспекту, варіативності тощо [13, с. 1443].

Антропологічна модель українського ліро-епосу основана на певному колі ціннісних орієнтирів соціуму, з виокремленням сутнісних оцінок описуваних ситуацій. Концептуальне поле ЛЮДИНА у фольклорному тексті своєрідно замикається певною модальною рамкою, яка може містити оцінку моральної діяльності або явища буття, навіть незвичайного, не знаного раніше. Ця сутнісна оцінка може залежати від розуміння встановлених у соціумі норм поведінки. Вона, власне, може стосуватися не лише емпіричної сфери, а також і метафізичної. Такі констатації можна простежити на прикладі текстів соціально-бутових пісень, де в концептуальному полі дилеми людина – світ виокремлюється дискурсотворчий концепт БОГ, який є відображенням духовної сфери українського етносу:

– Не бійся, дівчино, *Господь Бог* з тобою,
Господь Бог з тобою, *Господь Бог* з тобою,
Прийдеш до здоровля, візьму слюб з тобою,
Візьму слюб з тобою, візьму слюб з тобою
[14, с. 410].

Враховуючи, теоцентризм української народної пісні, можна навести приклади з Біблії: «Не бійся, з тобою бо Я, і не озирайся, бо Я Бог твій! Зміцню Я тебе, і тобі поможу, і правицею правди Своєї тебе Я підтримаю» (Книга Пророка Ісаї, 41: 10–13) [15].

В уявленнях представників українського етносу Бог постає всемогутньою силою, яка допоможе за наявності твердої віри здолати усі негаразди та перешкоди в житті, навіть саму смерть. За Біблією, «так бо Бог полюбив світ, що дав Сина Свого Однородженого, щоб кожен, хто вірує в Нього, не згинув, але мав життя вічне (Євангеліє від Івана, 3:16) [15].

Отже, концепт БОГ у наведеному ліро-епічному творі замикається позитивною модальною рамкою, яка відображує не лише світогляд автора-виконавця фольклорного твору, але й світогляд цілого колективу. Вербальну репрезентацію цього базового у традиційній культурі концепту можна простежити на прикладі інших жанрів фольклору, зокрема, родинно-побутових пісень про кохання. Часто в таких фольклорних текстах вербальний репрезентатор асоціативно споріднений із моментами духовного одкровення українства:

Ой *Боже, Боже*,
Маю дівчину,
Сам добре знаю,
Що її не візьму [14, с. 243].

Милостивий Господь може вислухати, підтримати, підбадьорити, розрадити. На прикладі ліро-епічних творів можна виявити, що Творець,

який перебуває поза межами емпіричного світу, не уявляється як абсолютна абстракція. Він постає дієвою силою, яка здатна змінити людину, увесь соціум, увесь світ.

Наприклад, у баладі «Мали діти матір» концептуальне поле людина – світ доволі складне. Тут наявні дискурсотворчі і недискурсотворчі компоненти. Серед дискурсотворчих – концепти БОГ, МАТИ, РОДИНА, ПЕКЛО, ПРАЦЯ. Зокрема, концепт РОДИНА розкривається фреймами «мачуха», «діти-сироти», «свої діти». І, власне, в творі наявні недискурсотворчі концепти часо-просторової сфери, зокрема, побутові: «їжа», «поле», «гриб». Концепт РОДИНА, зокрема, розкривається фреймом «покарання дітей». Цей фрейм деталізується у фольклорному тексті за допомогою емотивно наповнених сегментів поетичного мовлення: «діточки піснули»; «стерен не вігнали»; «два пруті тернови»; «пруги поламала»; «поза карк нас бие»; «з голови кров тече» [16, с. 223].

У баладному творі негативна оцінка представленої події представлена на рівні лексико-семантичних антиномій: «свої дітятоньки» – «сиротоньки»; «калачики пече» – «з отрубів загнете». Найвищим психологічним напруженням пронизана та частина твору, де діти-сироти просяться до гробу своєї матері. І, зрештою, концепт БОГ, представлений лексемою «пан-Біг», постає домінантою усього концептуального поля. Він асоціюється з правдою, добром, справедливістю і карає тих, хто зневажає сиріт:

Зіслав *пан-Біг*, зіслав
Двох шатанів з пекла,
Взяли мачошицю,
Пішли з ньом до пекла [16, с. 224].

Наявна негативна оцінка представленої у фольклорному творі події споріднена з закликами до дієвості Бога, його втручання в буття шляхом удосконалення. Це можна простежити і на рівні інтертекстуальності, наприклад, через вербальну репрезентацію в українських пареміях: «Без Божої волі и волос з голови не спаде», «Як Божа воля, то вирнеш з моря», «Що Бог навине, того ніхто не мине», «Бог не карає пругом» [17, с. 40–41].

Висновки. Таким чином, дослідження концептуального поля дилеми людина – світ сприяє виокремленню його структурних компонентів у фольклорному тексті, виявленню важливих антиномій, когнітивних характеристик самих концептів.

На прикладі зразків ліро-епічного фольклорного твору можна простежити особливості функ-

ціонування як самого концептуального поля, так і всього фольклорного тексту. Аналіз конструктивів концептуального поля дилеми людина – світ оприявнює, що вербальні репрезентатори дискурсотворчих концептів переважно постають семантичними центрами фольклорного тексту. Концептуальне поле представлено бінарними опозиціями: радість – лихо, життя – смерть, воля – неволя, любов – ненависть, батьківщина – чужина, війна – мир тощо. Важливими конструктами є дис-

курсотворчі концепти ВІРА і БОГ, на прикладі яких можна дослідити етнокультурні та семантико-когнітивні параметри фольклорного тексту.

Ядром концептуального поля дилеми людина – світ у текстах фольклорного ліро-епосу постають концепти СВІТ та ЛЮДИНА. До центру концептуального поля долучаються інші конструкти відповідно до різнопланових асоціативних взаємозв'язків. Ці зв'язки можуть бути як антонімічними, так і синонімічними.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Тарланов З. К. Методы и принципы лингвистического анализа. Петрозаводск: Изд-во «Петрозаводский университет», 1995. 189 с.
2. Мацьків П. В. Концептосфера БОГ в українському мовному просторі: монографія. Київ – Дрогобич: Коло, 2007. 323 с.
3. Шевченко Л. І. Концептуальний простір тексту Нового Завіту. *Studia Ukrainica Posnaniensia*. 2016. Vol. IV. PP. 173–181.
4. Лаенко Л. В. Концептуальное поле как способ организации лексикона носителя английского языка. *Вестник ВГУ. Серия: лингвистика и межкультурная коммуникация*. 2012. № 1. С. 29–35. URL: <http://www.vestnik.vsu.ru/pdf/lingvo/2012/01/2012-01-05.pdf>
5. Евсюкова Т. В. Бутенко Е. Ю. Лингвокультурология: учебник. Москва: Флинта; Наука, 2014. 478 с.
6. Эмер Ю. А. Современный песенный фольклор: когниции и дискурсы. Томск : Изд-во Том. ун-та, 2011. 266 с.
7. Народні пісні в записах Івана Манжури / передмова Л. Каширіної. Київ : Музична Україна, 1974. 350 с.
8. Чеснов Я. В. Фольклорный концепт человека (компетентность и традиция). *Фольклор и фольклоризм в меняющемся мире* / ред.-сост.: Л. П. Солнцева, Л. В. Фадеева. Москва, 2011. С. 14–45.
9. Рахилина Е. В. Когнитивный анализ предметных имен: семантика и сочетаемость. Москва: Русские словари, 2008. 416 с.
10. Павлова А. К. Філософське осмислення життя і смерті в українській усній традиційній культурі. *Збірник наукових праць Національного науково-дослідного інституту українознавства та всесвітньої історії*. 2011. Т. XXVIII. С. 409–415. URL: <http://ndiu.org.ua/images/book/28.pdf>
11. Больнов О. Ф. Философия экзистенциализма: философия существования / сост. Ю. А. Сандулов; науч. ред.: А. С. Колесников, В. П. Сальников; пер. С. Э. Никулина. Санкт-Петербург: Лань, 1999. 222 с.
12. Слышкин Г. Г. Лингвокультурные концепты и метаконцепты: автореф. дисс... д-ра филол. наук: 10.02.19. Волгоград, 2004. 40 с.
13. Кузьменко О. М. Фольклорний концепт: визначення терміна, структурні параметри та типи. *Народознавчі зошити*. 2018. № 6 (144). С. 1339–1447.
14. Бойківські народні пісні / записи та впорядкування Василя Сокола. Львів, 2021. Т. 2. 592 с.
15. Біблія в перекладі І. Огієнка. URL: bibleonline.ru/bible/ubio/isa-41/
16. Балади / упор. і прим. О. І. Дея та А. Ю. Ясенчук; іл. худож. О. Л. Лисенко. Київ: Видавництво художньої літератури «Дніпро», 1987. 319 с.
17. Українські приказки, прислів'я і таке інше. Уклав М. Номис / упоряд., приміт. та вст. ст. М. М. Пазяка. Київ: Либідь, 1993. 768 с.